

نقش عناصر دانش بنیان و تکنولوژی در ارتقاء بهره مندی افراد دارای معلولیت از رفاه شهری

سروه شیخی^۱، حسین ذبیحی^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته مهندسی معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاداسلامی، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران

Serveh.sheikhi@gmail.com

^۲ دکتری معماری و شهرسازی، دانشیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاداسلامی، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران

h.zabihi@srbiau.ac.ir

چکیده

اگرچه در طول تاریخ افراد دارای معلولیت مورد غفلت قرار گرفته‌اند ولی در سال‌های اخیر، با رشد و توسعه تکنولوژی کیفیت زندگی معلولان تغییرات چشمگیری داشته است. امروزه، در ممالک پیشرفته و صنعتی، معلولان برای حضور در فضاهای اجتماعی، آموزشی، فرهنگی و اقتصادی از جایگاه مساوی با سایر افراد جامعه برخوردار هستند، چرا که از ملزومات رشد و توسعه یک جامعه حضور و مشارکت کلیه اقشار مختلف آن جامعه است. و امروزه در دنیا اعتقاد بر این است که دسترس پذیری محیط‌های زندگی برای همه افراد جامعه و با هر سطح از توانایی یک ضرورت اجتناب ناپذیر است. با این وجود در بسیاری از کشورها از جمله کشور ایران هنوز تبعیض در بین افراد به دلیل داشتن شرایط فیزیکی متفاوت وجود دارد. لیکن در این مقاله ضروری به نظر می‌رسد تا پیشرفت‌ها و علل عدم موفقیت کشور ایران در این زمینه مورد بررسی قرار گیرد.

هدف از این بررسی، دستیابی به نتایجی جهت بهبود کیفیت زندگی افراد معلول بوده تا با بهره‌گیری از تکنولوژی روز دنیا، این افراد بتوانند از کلیه امکانات شهری بهره‌مند گردند. با این وجود جهت بهره‌مندی از امکانات، نیازمند بستر فیزیکی مناسب بوده تا افراد کم‌توان جسمی-حرکتی آزادانه در جامعه حضور یابند. برای نیل به هدف، به تحلیل قوانین جامعه در برخورداری یا محرومیت معلولان با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی خواهیم پرداخت. در انتها، نمونه‌های موردی کشورهای توسعه‌یافته جهت مطابقت دادن با امکانات موجود در ایران بررسی می‌گردد.

کلمات کلیدی

دانش بنیان، معلولیت، قوانین، حقوق شهروندی، دسترس‌پذیری، مناسب‌سازی، استقلال فردی

۱- مقدمه

منجر به ناتوانی افراد می‌گردد، با استفاده از عناصر دانش بنیان و تکنولوژی، افراد با وضعیت‌های فیزیکی متفاوت امکان حضور فعال در جامعه داشته و از فرصت‌های یکسان برخوردار گردند.

بر این اساس کلیه افراد جامعه که در رأس آن دولت قرار می‌گیرد موظف بوده امکاناتی فراهم نموده تا افراد کم‌توان از حقوق شهروندی خود بهره‌مند گردند و با حضور آزادانه در اجتماع، زندگی خود را از این پس بدون دغدغه و فارغ از معلولیت سپری نمایند.

آنچه که در این مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرد، چگونگی دستیابی به عناصر دانش بنیان و تکنولوژی روز دنیا در ارتقاء بهره‌مندی افراد دارای معلولیت از رفاه شهری می‌باشد؟

بدین منظور، با استعانت به قوانین موجود در کشور و بررسی پیشرفت‌های بین‌المللی و ملی ایران، تلاش شده تا چگونگی احقاق حقوق این افراد مورد بازنگری قرار گیرد. برای این منظور، پیشنهاداتی جهت اصلاح برخی از قوانین همراه با بکارگیری تکنولوژی‌های روز در دنیا، ارائه می‌گردد.

۲- پیشینه معلولیت

بشر از ابتدای خلقت با پدیده معلولیت روبرو بوده است ولی نگاه به معلولیت در دوره‌های مختلف و جوامع گوناگون تفاوت داشته و در برخی جهات انسانی‌تر و در برخی جهات تبعیض‌گرایانه‌تر بوده است. مطالعه تاریخ نشان می‌دهد، اعمال و رفتاری همچون تبعیض، جداسازی، منزوی ساختن و نیز حذف و ریشه کنی افراد دارای معلولیت جسمی، ذهنی روانی و اجتماعی شکل دهنده فضایی از ظلم و نابرابری برای آنان بوده است. {۱۲}

ارسطو را شاید اولین فردی نامید که در کتاب خود، تفاوت‌های فردی را مدنظر قرار گرفته است. او در یکی از اصول خود می‌گوید "افراد یکسان نیستند و قانون نیز باید این عدم تساوی را در نظر بگیرد". آوردن چنین اصلی حاکی از توجه او به افراد با توانایی‌ها و نارسایی‌های متفاوت است که می‌تواند مسائل معلولان را نیز در برگیرد. باوجود اینکه در جوامع یونان و روم اعمال تبعیض‌گرایانه نسبت به افراد معلول اعمال می‌شد، در کشور مصر معلولان شرایط مساعدتری داشتند. آنها نه تنها برای درمان معلولان اقدام می‌کردند، بلکه رفاه شخصی و موقعیت اجتماعی آنان را مد نظر

با پیشرفت علوم در دنیا، جهت بالابردن کیفیت زندگی افراد جامعه قوانینی وضع گردیده و در همین راستا، حقوق معنا پیدا کرده و با محوریت‌های گوناگون مورد بررسی قرار می‌گیرد. شهروندی، مجموعه گسترده‌ای از فعالیت‌های فردی و اجتماعی است. فعالیت‌هایی که اگرچه فردی باشند اما برآیند آنها به پیشرفت وضعیت اجتماعی کمک خواهد کرد. به عبارتی، رشد و توسعه هر جامعه، متناسب با بکارگیری توانایی‌های موجود در کلیه افراد آن جامعه است. و آنچه در اینجا مورد بحث است، حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت است.

با تحولات اجتماعی و فرهنگی در جوامع، بعد از انقلاب صنعتی و پیدایش ماشین، باورها و هنجارهای تازه‌ای در میان آدمیان پدید آمد و برخورد انسان را نسبت به همه‌چیز دگرگون کرد {۱۹}. بدین ترتیب، در بسیاری از جوامع شرایطی بوجود آمد تا معلولان از حقوق خود برخوردار گردند. و این در حالیست که در سده اخیر، عواملی مانند تکنولوژی، جنگ، رشد روز افزون جمعیت، عدم رعایت بهداشت، فقدان آموزش و پیشگیری تعداد معلولان در جهان افزایش یافته است و در عین حال، پیشرفت‌های پزشکی، اجتماعی و اقتصادی جوامع نه تنها میزان معلولیت را کم نکرده است بلکه با به‌وجود آمدن امکان درمان بیماران با مراقبت‌های ویژه، جمع بیشتری از معلولان امکان بقا و ادامه زندگی را در کنار بسیاری از ناتوانایی‌های خود یافته‌اند. تا امروزه افراد دارای معلولیت بزرگترین اقلیت عمومی در جهان به شمار می‌آیند و این تعداد طبق آمار سرشماری سازمان بهداشت جهانی تا سال ۲۰۱۱، ۷۸۵ میلیون نفر است {۲}. که سالانه بیش از ده میلیون نفر به تعداد جمعیت آنان افزوده می‌شود. این افراد در بیشتر موارد از روی ناچاری به فقر، بیکاری و انزوای اجتماعی تن داده‌اند که این معضل اجتماعی (معلولیت) به عنوان یکی از مسائل مهم و پیچیده تبدیل شده است که جوامع با آن مواجه هستند. با این وجود در بسیاری از جوامع، موضوع معلولیت چندان مورد توجه سیاستگذاران اجتماعی نبوده است. و متأسفانه در کشور ایران، حقوق این اقلیت بزرگ در بسیاری از موارد نادیده گرفته شده است. {۹}

اهمیت موضوع به این دلیل می‌باشد، که با رشد جمعیت افراد معلول در جامعه به دلیل سوانح و حوادث ناگهانی یا بیماری‌هایی که

به معلولان توجه گردد. بیشترین توجه به حقوق معلولان بعد از جنگ جهانی دوم می باشد و معلولان از جایگاه و اعتبار ویژه ای برخوردار شدند. در ۱۹۸۰، توسط سازمان بهداشت جهانی طبقه‌بندی جدیدی به نام (ICIDH) ارائه شد که مفاهیم تازه‌ای را در محدوده ناتوانی و معلولیت به همراه داشت {۱}.

قرار می‌دادند، تا جایی که بیشتر شاعران و نوازندگان مصر باستان از گروه نابینایان بودند {۳}.

۱-۲) سابقه جهانی در برخورد با معلولیت

تا پیش از جنگ جهانی اول همچنان نگرش مساعدی نسبت به افراد معلول وجود نداشت ولی جنگهای اول و دوم سبب گردیده تا

دوران برخورد جوامع انسانی با ناتوانی و معلولیت (هلاندر، ۱۹۹۶)

آن در زمینه‌های گوناگون با محوریت برخی موضوعات نقش محوری داشته است، تا امروزه شاهد برابری حقوق این افراد در جوامع پیشرفته مدافع حقوق بشر باشیم.

۲-۲- پیشینه برخورد با معلولیت در کشور ایران

کشور ایران با وجود اینکه یک کشور اسلامی بوده و یکی از اصول اسلام اصل تساوی انسانها است. به موجب این اصل که از کرامت ذاتی هر شخص انسانی نشأت می‌گیرد هیچ انسانی فراتر و یا فروتر از دیگران آفریده نمی‌شود. به همین دلیل هیچ‌کس نمی‌تواند بدون دلیل بر دیگری حاکمیت داشته باشد. با این وجود در سالهای پیش از انقلاب به حقوق معلولان هیچگونه توجهی نشده و رفتار با معلولین بر اساس ظلم و طرد شدن از جامعه بوده است.

برای اولین بار در سال ۱۳۲۰ مؤسسه‌ای در کشور ایران بوجود آمدند که تنها به مسائل رفاهی و نگهداری معلولین توجه می‌شد این مراکز تحت عنوان مرکز نگهداری معلولین جسمی و حرکتی و یا عقب ماندگان ذهنی یا آسایشگاه سالمندان بوجود آمده که به

برنامه اقدام حیاتی برای معلولین که توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد در 1982 به تصویب رسید، با هدف توجه بیشتر به معلولین در چند لایه پیشگیری از معلولیت، توانبخشی و تحقق هدف‌های مشارکت کامل افراد معلول در زندگی اجتماعی و برابری حقوق آنها انجام پذیرفت که در واقع نقطه عطفی در توجه به مشکلات معلولین در سطح اجتماع بود. در بند ۱۱۴ این برنامه آمده: به افراد معلول باید اطمینان داده شود که دسترسی آنان به تمامی ساختمان‌های عمومی و تسهیلات جدید، مجموعه‌های مسکونی همگانی و شبکه‌های حمل و نقل میسر است، همچنین معیارهایی باید اختیار شود که در صورت لزوم، امکان دسترسی معلولین به ساختمان‌ها و تسهیلات عمومی موجود، مجموعه‌های مسکونی و حمل و نقل فراهم شود. همینطور در "قوانین استاندارد برای برابری فرصت‌ها در مورد افراد دارای ناتوانی" در دسامبر ۱۹۹۳، با تصویب آن گام مهم دیگری در جهت رعایت حقوق بشر در هزاره سوم برداشته شده است {۱۲}. بنابراین نقش اعلامیه جهانی حقوق بشر در تکامل موضوع حقوق بشر و تخصصی شدن

مسائل توانبخشی یا آموزش این افراد توجه خاصی صورت نمی‌گرفت {۱۶}.

۳- مفاهیم

معلولیت، به عنوان یک پدیده اجتماعی از ادوار گذشته تا کنون در جوامع وجود داشته است، تنها مفهوم آن در دوره‌های زمانی مختلف متفاوت گشته است.

بر اساس تعریف سازمان بهداشت جهانی در سال ۲۰۱۰، معلولیت چنین تعریف شده است، نتیجه یک اختلال یا ناتوانی است که از انجام یک یا چند نقش طبیعی که مبتنی بر سن، جنس و سایر عوامل اجتماعی و فرهنگی است کاسته یا جلوگیری می‌کند {۱۸}. با این وجود، در عصر حاضر تعاریف متعددی از معلولیت ارائه شده است.

تعریف معلولیت (Handicap)

معلولیت مرتبط است با محرومیت‌هایی که فرد به عنوان نتیجه نقص (اختلال) و ناتوانی تجربه می‌کند، به عبارت دیگر معلولیت عبارت است از فقدان یا کاهش فرصت‌ها برای سهم شدن در زندگی اجتماعی، در سطحی برابر با دیگران.

تعریف ناتوانی (Disability)

ناتوانی منعکس کننده پیامدهای نقص (اختلال) در عملکرد فعالیت فرد است به عبارت دیگر هرگونه محدودیت یا فقدان در توانایی انجام فعالیت‌هایی که در سطح طبیعی از هر انسانی انتظار می‌رود، ناتوانی نامیده می‌شود.

پس از انقلاب و در دوران جنگ تحمیلی که تعداد زیادی از جوانان کشور آسیب دیدند، ارزش‌گذاری این افراد، نگاه جامعه را تا حدود زیادی نسبت به معلولان تغییر داد. برای اولین بار مناسب‌سازی محیط و معابر در خرداد ماه سال ۱۳۶۸ در شورای عالی شهرسازی و معماری ایران به پیشنهاد وزارت مسکن و شهرسازی مطرح شد. در حالیکه رسیدگی به این مسئله در حد بخش نامه بود. یازده سال بعد در یک مصوبه جدید در سال ۷۹ بر مناسب‌سازی محیط و ساختمان‌ها و تسهیل رفت‌وآمد معلولان تأکید نمود. ولی همچنان در عمل تا آن موقع هیچ اثری از مناسب‌سازی دیده نمی‌شد.

تا سرانجام در سال ۸۳ و با پیگیری‌های سازمان بهزیستی و سازمان‌های مردم‌نهاد مدافع حقوق معلولان، مجلس ششم شورای اسلامی، قانون حمایت از حقوق معلولان را تصویب کرد که بر اساس ماده ۲ این قانون، به صراحت انجام مناسب‌سازی را برای کلیه ادارات دولتی، اماکن عمومی و معابر الزامی می‌کند. در ماده ۲۱، به نقش صداوسیما در ایجاد فرهنگ سازی اشاره شده و سازمان صداوسیما موظف گردید، به منظور حفظ شأن و رعایت کرامت انسانی و شهروندی افراد دارای معلولیت نسبت به برنامه‌سازی و پخش آن در کلیه شبکه‌های سراسری و استانی به‌طور مستمر اقدام نماید. و در ماده ۲۲، به نقش مستقیم آموزش و پرورش اشاره شده تا بدین ترتیب آموزش‌های لازم جهت آشنایی با حقوق و توانمندی‌های افراد دارای معلولیت را در محتوای آموزشی مقاطع مختلف تحصیلی پیش‌بینی گردد {۱۳}.

از سال ۸۴ سازمان بهزیستی با تشکیل کمیته‌های مناسب‌سازی کار خود را آغاز نمود. نظارت بر ساخت و اجرای ساختمانها به این مرکز واگذار شد و شهرداری موظف گردید به ساختمانهای فاقد مناسب‌سازی پایان کار ندهد. و با وجود گسترده بودن مشکلات موجود در کشور فعالیت چشمگیری تا به امروز صورت نگرفته است و قابل ذکر است، همکاری‌های چندانی از جانب صدا و سیما و آموزش و پرورش انجام نشده است و همچنان، معلولان در کشور ایران دارای شرایط نابرابری می‌باشند. علاوه بر بی‌توجهی‌های صورت گرفته در امر مناسب‌سازی جهت حضور افراد معلول در جامعه، به صراحت می‌توان بیان نمود امنیت روانی افراد دارای معلولیت جهت حضور در جامعه، به هیچ عنوان مورد توجه قرار نگرفته است.

تعاریف معلولیت در دوره‌های مختلف زمانی، (منبع: نگارنده)

<p>۴- امروزه در کشورهای پیشرفته</p> <p>کلمه less-abled به معنای کم توان را جایگزین Disable نموده‌اند.</p>	<p>۳- تجدید نظر سال ۲۰۰۰</p> <p>برای جایگزینی دو واژه ناتوانی و معلولیت از دو مفهوم فعالیت و مشارکت استفاده شد.</p>	<p>۲- از سال ۱۹۸۰ به بعد در کشورهای پیشرفته</p> <p>سازمان جهانی بهداشت، دریک فرایند جدید، ناتوانی و معلولیت را تعریف نمود. در این طبقه بندی از سه مفهوم نقص، ناتوانی و معلولیت استفاده شد.</p>	<p>۱- تعریف معلولیت تا پیش از سال ۱۹۸۰</p> <p>همواره اصطلاح معلولیت به کار برده می‌شد.</p>
<p>جنبه های مثبت و منفی تعاریف</p>			
<p>بدین ترتیب، از بار منفی کلمه کم شده و با به کار بردن این واژه، به طور همزمان به دو بخش وجودی هر انسانی که شامل توانایی و ناتوانی در افراد است، اشاره می‌کند.</p>	<p>دارای جنبه مثبت است، زیرا به جای توجه به کمبودها و نقصان‌های افراد، توانایی‌های افراد را مورد توجه قرار داده است.</p>	<p>هر یک از تعاریف در یک تعامل با سطح بالاتر به وقوع می‌پیوندد و معلولیت در ارتباط با جامعه تعریف می‌شود. و مشارکت فرد در صحنه های اجتماعی و توسعه جامعه خود به جای معلولیت که همانا محرومیت است، استفاده شد.</p>	<p>تا آن زمان تنها به نقایص انسانها توجه داشتند.</p>
<p>• در تعاریف جدید، معلولیت در ارتباط با جامعه تعریف می‌شود به شکلی که بواسطه عدم ارائه خدمات مناسبی همچون اجتماعی و شهری و توانبخشی و... فرد قادر به استفاده از امکانات جامعه نیست. بدین ترتیب، محیط تعیین‌کننده میزان معلولیت افراد است و این امر زمانی مشخص می‌شود که فرد از امکاناتی که جامعه در دسترس عموم قرار داده است محروم شده یا در برخورداری از آن با مشکل مواجه گردد.</p>			

براساس پیشرفت‌های روز دنیا، تعاریف جدیدی در زمینه شهرسازی ارائه گردیده است که در رابطه با میزان توانایی افراد می‌باشد.

تعریف مناسب سازی (Appropriate)

مناسب سازی به معنای اصلاح پذیری، جهت رفع نواقص وضعیت موجود ساختمان‌ها و معابر بوده تا قابلیت استفاده برای افراد در شرایط ویژه جسمانی امکانپذیر گردد.

تعریف دانش بنیان (knowledge-base)

بر محوریت تکنولوژی و دانش‌های روز دنیا قرار گرفته تا از طریق پیشرفت‌هایی که حاصل می‌گردد کیفیت زندگی انسان بهبود یابد.

تعریف دسترس پذیری (Accessibility)

دسترس پذیری دارای تعریف جامعی بوده و در نسبت با مکان و اشخاص تعریف شده است. در ارتباط با مکان به معنی توانایی دست یافتن یا استفاده آسان از مکان است. باتوجه به این مفهوم حق استفاده از فضاها به عنوان مولفهای از حقوق شهروندی مطرح می‌گردد. این حق شامل

شهرسازی فراگیر (universal design)

شهرسازی فراگیر آن نوع شهرسازی است که در آن نیازهای همه شهروندان در نظر گرفته شود. و به جای آنکه معیارمان فقط افراد متوسط جامعه، که از بنیه جسمی و اجتماعی متوسط برخوردار هستند، باشد باید افرادی که دارای تحرک و دسترسی کمتری هستند مورد توجه قرار گرفته تا از دسترسی به تسهیلات شهری محروم نمانند {۱۷}.

نظریه‌های برخی از نظریه‌پردازان در ارتباط با دسترس‌پذیری محیط‌های زندگی (منبع: نگارنده).

تأثیر معماری در تساوی حقوق افراد مختلف جامعه	
ایمیر ^۱ ، ۱۹۹۶	نقد معماری کلاسیک، مدرن و پست مدرن به عنوان معماری غیر معلول‌گرا
ون رویان ^۲ ، ۱۹۹۷	عواقب طراحی محیط‌های غیر معلول‌گرا، محیط‌های پیچیده و خسته‌کننده
هگارتی ^۳ ، ۱۹۸۱	نیاز به تغییر شکل محیط‌ساخته شده، تا آنهایی الان معلول هستند شهروند شوند.
پاکولسکی ^۴ ، ۱۹۹۶	تلاش برای فهمیدن موقعیت افراد معلول از طریق بسط حقوق شهروندی
کوگل ^۵ ، ۱۹۸۶	عوامل تاثیرگذار در انزوای عاطفی و اجتماعی در افراد معلول
سید حسن بدلا (فقیه اصول شیعه)، ۱۳۸۳	تعریف مناسب سازی، اینکه کلیه افراد جامعه در هر شرایطی که باشند باید بتوانند از امکانات جامعه برخوردار گردند.

۳-۲- جمع بندی

با نگاهی ژرف به مسئله ناتوانی و ارتباط آن با تعریف سلامتی اینچنین نتیجه‌گیری شده که همه افراد جامعه به نحوی ناتوانی را تجربه می‌کنند - به صورت امری نسبی افراد دارند - چنین توصیفی سبب می‌شود تا افراد ناتوان خود را جدای از سایر افراد جامعه نبینند. در نتیجه، مرزهای ساختگی که مانع از ورود آزاد آنان به جامعه می‌شود، خود به خود از بین می‌رود. بر اساس این تعریف روانشناسان به ناتوانی به صورت یک رفتار نگاه می‌کنند که می‌توان آن را تغییر داد {۸}. به عبارتی محیط‌های زندگی و فضاهای شهری تأمین‌کننده میزان معلولیت افراد در یک جامعه می‌باشد. یک جامعه دارای قابلیت دسترسی، به عنوان جامعه‌ای تشریح می‌شود که فرصت‌های یکسان به تمام افراد جامعه ارائه گردد و آنچه که سبب می‌گردد افراد دارای ناتوانی مشارکت کامل و موثر به شکل یکسان با دیگران نداشته باشند، موانع فکری و فیزیکی در شهرها می‌باشد.

حق دسترسی و استفاده از تسهیلات عمومی ضروری مانند بهداشت، مسکن، آموزش و نیز استفاده از فضاهای عمومی و تفریحی است. براساس این تعریف پیوند تنگاتنگی با مولفه امنیت هر یک از افراد جامعه دارد {۶}.

۳-۱- مبانی نظری (ارتباط معماری با محرومیت)

زبان معماری و طراحی، حامل تصاویر برخوردار و محرومیت می‌باشد. بدین معنا که زیبایی‌شناسی طراحی، منعکس‌کننده‌ی پیش‌فرض‌های خاص ایده‌آل درباره‌ی ساکنان و کاربران محیط ساخته شده است. با این وجود غیرمعلول‌گرایی (abelism) به شیوه‌های گوناگون، مشخصه معماری کلاسیک، مدرن و پست‌مدرن است.

طراحی "غیرمعلول‌گرا" دارای تاثیراتی زبان‌آور روی همه‌ی افراد است. محیط‌هایی که نمی‌توانند افراد دارای معلولیت حسی، حرکتی و یادگیری را به حساب آورند، تمایل دارند محیط‌هایی باشند که پیچیده و خسته‌کننده برای هدایت کردن افراد می‌باشد. پله‌ها، وسایل بد راهنمای مسیریابی مثل علائم، درهای سنگین و فضاهای باریک، غالباً می‌توانند موانعی باشند برای افراد سالم، کسانی که کالسکه هدایت می‌کنند، افرادی که بار سنگینی حمل می‌کنند، افرادی که خسته‌اند و یا کسانی که با محیط آشنا نیستند. با توجه به سختی‌هایی که طراحی غیرمعلول‌گرا برای هر کسی دارد، با کمال تأسف هنوز بسیاری از معماران و طراحان، محیط ساخته شده را انتزاعی می‌بینند {۵}.

قادر بودن به استفاده از محیط، تقریباً مهم‌تر از قادر بودن به ورود به آن محیط می‌باشد. موضوع در یک سطح عمیق‌تر، نوعی احساس تعلق است. تا وقتی که محیط از مشارکت افراد دارای مشکل حرکتی، با حفظ کامل شأن و غرور آنها حمایت نکند، احساس تعلق در آنها شکل نخواهد گرفت. شکلی بنیادی‌تر از برخورداری، شامل قبول ضوابط طراحی جهانی است. طراحی جهانی متوجه تولید یک "معماری منعطف"، براساس ساختارهایی است که عقلایی، چندکاره و قابل تغییر در طول زمان است.

1. Imrie

2. van royan

3. Hegarti

4. Pakulski

5. Cogell

۴- مطالعات تطبیقی

۴-۱) نمونه‌های جهان

تصویر شماره ۱، ایجاد مسیر مناسب، جهت عبور ویلچر

(منبع: www.chinahighlights.com)

تصویر شماره ۲، امکان بازدید از دیوار چین برای افراد دارای معلولیت

(منبع: www.topchinatravel.com)

تصویر شماره ۳، حمل و نقل شهری

(منبع: blogs.worldbank.org)

کشورهای صنعتی و پیشرفته دنیا در زمینه مناسب‌سازی حداقل تجربه ۴۰ ساله را در کارنامه خود دارند. کشورهای اروپایی و بسیاری از کشورهای در حال توسعه امروزه، شرایط بسیار متنوعی برای حضور معلولان و کم‌توانان در جامعه فراهم کرده‌اند، به گونه‌ای که سال‌هاست معلولان برای رفع نیازهای اولیه خود با مشکل چندانی مواجه نیستند و تسهیل رفت‌وآمد معلولان و داشتن معابر مناسب سال‌هاست که تحقق یافته و برای معلولان دیگر دغدغه‌ای محسوب نمی‌شود. امروزه، برنامه‌ریزی در این کشورها به دنبال تأمین رفاه بیشتر و رفع نیازهای ثانوی است.

کشور چین

چین و ژاپن، نمونه‌های بارز کشورهای آسیایی هستند که بخش عمده‌ای از شهرهای آنها مناسب‌سازی شده است. سال ۲۰۰۸، کشور چین برای برگزاری مسابقات پارالمپیک بسیاری از شهرهایش به طور کامل مناسب‌سازی شده و از همه مهم‌تر دیوار بزرگ چین، به عنوان یکی از عجایب جهان، امکانات لازم برای بهره‌مندی جهانگردان معلول را فراهم نموده است. شمار معلولان چین به بیش از ۸۰ میلیون تن رسیده است که بیش از ۶ درصد جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند. این امر سبب شده تا حقوق معلولان بیشتر مورد توجه عمومی محافل اجتماعی قرار گیرد. دولت چین برای کمک به توسعه امور معلولان مجموعه تدابیری اندیشیده که در نتیجه آن وضعیت زیستی معلولان، آشکارا بهبود یافته است. طبق آمار، بیش از ۵۰ ماده قانونی در چین مربوط به رعایت حقوق معلولان است و قوانین توسط دولت و مردم در حال اجراست تا افراد دارای معلولیت از کلیه امکانات موجود در جهت تأمین رفاه اجتماعی از جمله، تحصیل و اشتغال برخوردار شوند {۲۱}.

تصویر شماره ۶، وجود رمپ جهت دسترسی به اماکن عمومی

(منبع: worldbank.org)

تصویر شماره ۵، قرارگیری رمپ به شکلی خلاقانه

(منبع: www.pinterest)

تصویر شماره ۴، بالابر ویلچر از پله‌های مترو

(منبع: www.carbfreehwhitcorylee.com)

کشور سوئد

به آن «خانواده پشتیبان» می‌گویند. دولت آموزشهای لازم جهت درک معلولیت را به شیوه‌های مختلف به شهروندان ارائه می‌دهد. اولین گام نحوه برخورد با معلولان، احترام به حقوق آنهاست تا به راحتی در جامعه حضور یابند {۲۰}.

تصویر شماره ۷، بهره‌گیری از مهندسان دارای معلولیت جهت ساخت اماکن دسترسی پذیر

(منبع: www.todayonline.com)

سوئد در ۱۹۹۶، سرویس‌های ویژه معلولین را مناسب‌سازی نمود و برای گسترش این خودروها و بهره‌مندی بیشتر معلولان در ۱۹۷۴، بیش از ۵ میلیون دلار را در اختیار نهادهای مدافع حقوق معلولان قرار داد. تعداد اندکی از افراد دارای معلولیت در مؤسسات نگهداری، زندگی می‌کنند و دولت، شهرداری‌ها و شورای شهرستان، همگی مسئول تأمین تندرستی و ثبات اقتصادی و اجتماعی معلولان بوده و نیز توانمندسازی معلول برای اداره یک زندگی مستقل را بر عهده دارند. بنابراین، هدف اصلی مسئولان از بین بردن شکاف‌های بین معلولان با سایر افراد جامعه است. بدین ترتیب، افراد معلول بدون هیچگونه تبعیضی از امکانات زیستی از جمله تحصیل، کار و دیگر فعالیت‌های اجتماعی برخوردار هستند. به طور کلی دولت در سطوح مختلف معلولان را حمایت می‌کند، از جمله این موارد، تأمین مسکن مستقل و داشتن همیار جهت پشتیبانی در امور روزانه است. همچنین در صورت نیاز، رابط شخصی در اختیار فرد معلول قرار می‌گیرد. رابط شخصی، همراهی است که می‌تواند فرد را یاری دهد تا با کاهش انزوای اجتماعی بتواند زندگی مستقلی داشته باشد و به او کمک کند تا در فعالیت‌های تفریحی شرکت کند و در موقعیت‌های روزانه به فرد مشورت می‌دهد. گاهی این پشتیبانی را خانواده‌ای ارائه می‌کند که

تصویر شماره ۱۰، قرارگیری رمپ در صورت وجود اختلاف ارتفاع

(منبع: goscandinavia.about.com)

تصویر شماره ۹، تاکسی‌های شهری

(منبع: www.theauto.com)

تصویر شماره ۸، حمل و نقل شهری قابل استفاده برای افراد دارای معلولیت

(منبع: www.topologytravel.com)

تصویر شماره ۱۲، امکانات رفاهی و گردشگری، ویژه افراد معلول

(منبع: www.theguardian.com)

تصویر شماره ۱۱، درب‌های ورودی جهت عبور ویلچر

(منبع: www.imagebank.sweden.se)

تصویر شماره ۱۵، استفاده از دستگیره‌ای کمکی ویژه افراد کم توان در سرویس‌های بهداشتی

(منبع: www.afikim1.com)

تصویر شماره ۱۴، پارکینگ ویژه افراد دارای معلولیت

(منبع: www.seattel.gov)

تصاویری از شهرسازی همه شمول

تصویر شماره ۱۳، امکانات رفاهی و گردشگری، ویژه افراد معلول

(منبع: www.theguardian.com.com)

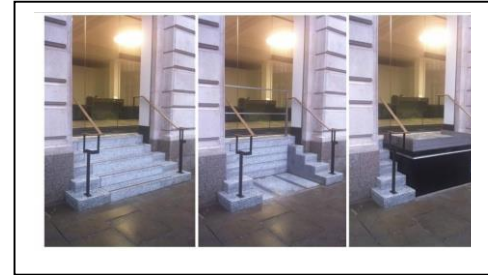
تصویر شماره ۱۸، درب‌های سرویس بهداشتی به صورت خودکار بسته شو

(منبع: www.Natchestrace.com)

تصویر شماره ۱۷، بالابر ویلچر از پله

(منبع: www.pinterest.com)

تصویر شماره ۱۶، تغییر پله به بالابر جهت استفاده همگانی

(منبع: www.forum.special.ir)

۲-۴ - نمونه‌های داخلی

تصویر شماره ۲۱، رمپ با شیب غیر استاندارد و استفاده از سطوح خشن و آزاردهنده

(منبع: www.nezamqom.ir)

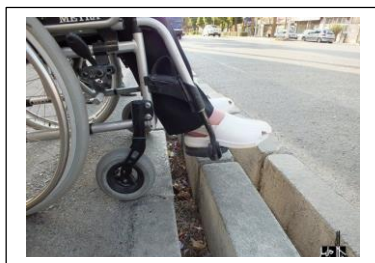
تصویر شماره ۲۰، در صورت وجود سرویس بهداشتی عمومی، عدم امکان ورود ویلچر به داخل آن.

(منبع: نگارنده)

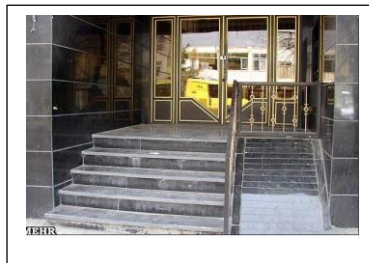
تصویر شماره ۱۹، پل عبوری نامناسب

(منبع: www.afa-khrz.ir)

تصویر شماره ۲۷، عدم آگاهی طراحان و مجریان منجر به ایجاد فضاهای شهری غیراستاندارد

(منبع: www.titre1.ir)

تصویر شماره ۲۶، عدم آگاهی طراحان و مجریان منجر به ایجاد فضاهای شهری غیراستاندارد

(منبع: www.Idp.ir)

تصویر شماره ۲۲، محل ورود به ایستگاه اتوبوس های BRT (منبع: نگارنده)

تصویر شماره ۳۰، موانع در مسیر عبور ویلچر

(منبع: www.ppt90.ir)

تصویر شماره ۲۹، قرارگیری تزیینات شهری در مسیر عبور ویلچر

(منبع: نگارنده)

تصویر شماره ۲۸، پله های ورودی بانک بدون در نظر گرفتن رمپ

(منبع: www.tehranpress.ir)

جدول تحلیلی، (منبع: نگارنده)

نمونه های بررسی شده جهت بهره‌مندی از تکنولوژی روز دنیا در خدمات رسانی به شهروندان				
ایران	ژاپن	چین	سوئد	
	قوانین دسترس پذیری به درستی در این کشور اجرا می‌شود.	تمامی ساختمان‌ها دسترس پذیر می‌باشند.	در حال حاضر کلیه اماکنی که ساخته می‌شوند، براساس طراحی همه شمول می‌باشد.	استانداردسازی کلیه معابر و اماکن عمومی
	کلیه اماکن عمومی مناسب سازی شده‌اند.	بخش عمده‌ای از شهرهای چین مناسب‌سازی شده‌اند.	۳سال پس از تصویب اعلامیه حقوق بشر بیشتر ساختمانهای موجود مناسب‌سازی گردید.	مناسب‌سازی کلیه ساختمانهای عمومی موجود
	دسترسی به اتوبوس، تاکسی‌های شهری، مترو و دیگر امکانات حمل‌ونقل	حمل و نقل شهری کاملاً براساس استانداردهای دسترس پذیری می‌باشد.	بیش از ۴۰ سال پیش کلیه اتوبوس‌ها مناسب‌سازی شدند.	حمل‌ونقل شهری و بین شهری
	کلیه خدمات رفاهی توسط دولت و سازمان‌های غیردولتی در اختیار افراد معلول قرار می‌گیرد.	اماکن توریستی و دیدنی این کشور جهت جهانگردان معلول کاملاً مناسب‌سازی شده است.	افرادی تحت عنوان همیار، افراد معلول را در گردش‌های روزانه همراهی می‌کنند.	خدمات رفاهی و تفریحی
	توسط دولت مسکن در اختیار افراد معلول قرار می‌گیرد.	دولت سعی نموده مسکن در اختیار افراد معلول قرار دهد.	تأمین مسکن مستقل برای افراد معلول	تأمین مسکن
	افراد عادی و افراد معلول دارای مدارس مشترک هستند.	هزینه تحصیل این افراد رایگان می‌باشد.	هزینه تحصیل در تمام مقاطع تحصیلی رایگان بوده و دولت امکانات ویژه‌ای در اختیار افراد معلول قرار می‌دهد.	تحصیل
	کلیه افراد معلول با پایان تحصیلات مناسب با تخصصی به دست آورده‌اند وارد محیط کار می‌شوند.	دولت چین تسهیلاتی را جهت استخدام افراد معلول فراهم نموده است.	به میزان توانایی فردی کلیه افراد معلول، در مراکز خصوصی و دولتی استخدام می‌شوند.	اشتغال

قابل ذکر می‌باشد، جهت بهره‌مندی از تکنولوژی روز دنیا در راستای رفاه افراد معلول در ابتدا محیط‌های شهری باید مناسب‌سازی شده باشد تا امکان بهره‌برداری از این امکانات فراهم گردد. این در حالیست که کشور ایران پیشرفتهای شایانی در زمینه بهره‌گیری از تجهیزات و علوم روز دنیا به دست آورده است. با این اوصاف به دلیل عدم دسترس پذیری به این امکانات همچنان افراد دارای معلولیت محروم مانده‌اند.

۴-۳- جمع بندی

به گزارش مهر چنین سطح علمی و تجهیزاتی یک شبه به کشورهای قدرتمند وارد نشده است و با توجه به اشاره مکرر مسئولان کشور مبنی بر توانایی‌های نامحدود علمی و تکنولوژی می‌توان به خود اجازه داد که کشور ایران را با دیگر کشورهای پیشرفته مقایسه نموده و نگاهی حسرت بار به توجه مقامات دیگر کشورها به قشر معلول جامعه کرد {۱۹}. به عنوان نمونه کشور چین را مثال زده که تا چند دهه گذشته کشور فقیری بوده و دولت امکانات محدودی در اختیار شهروندان خود قرار می‌داد. زمانیکه دولت پی‌برد، از جمله ملزومات رشد و توسعه یک جامعه مشارکت هر یک از افراد آن جامعه به اندازه توانایی خود بوده تا برآیند فعالیت‌های فردی به پیشرفت اجتماعی کل شهروندان کمک نماید، امروزه شاهد رشد همه جانبه در این کشور می‌باشیم

۵- بررسی نقش قوانین در احقاق حقوق معلولان در ایران

اگر چه فعالیت‌های فردی در زمینه بهبود شرایط زندگی جوانان معلول امری مهم به شمار می‌رود، اما در بیشتر کشورها مسئولیت نهایی ارتقای کیفیت زندگی معلولان به دولت‌ها واگذار شده است. البته نقش دیگر ارگان‌ها و سازمان‌های غیردولتی کمرنگ نمی‌شود و در حقیقت، دولت بسترهای مناسب برای مشارکت کلیه اقشار جامعه در راه کاهش مشکلات معلولان ایجاد می‌کند.

طبق بیانیه حقوق بشر، هر انسانی با هر میزان توانایی دارای حق انتخاب می‌باشد و وظیفه دولت‌ها و دیگر افراد جامعه بوده، شرایطی را فراهم نمایند تا افراد معلول از استقلال کافی در زندگی برخوردار گردند. آنچه که در وهله اول مورد توجه قرار می‌گیرد رفع موانع فیزیکی و امکان دسترسی آسان به محیط‌های شهری می‌باشد و دامنه اهمیت موضوع از رفع مشکل جسمی تا رفع مشکلات روحی افراد کم‌توان گسترده است.

قابل ذکر است، رفع موانع شهری، شرایطی را فراهم نموده تا کلیه اقشار جامعه از دانش و امکانات جامعه خود بهره‌مند گردند.

۵-۱- تفاوت میان دسترس پذیری و مناسب سازی

در تعهدنامه حقوق بشر واژه *accessibility* به معنای دسترس پذیری به کار برده شده است و کشورهای عضو متعهد گردیده‌اند پس از امضای قرارداد، محیط جامعه خود را که شامل ساختمان‌ها، راه‌ها، حمل‌ونقل، اطلاعات و ارتباطات است، قابل دسترس برای کلیه افراد جامعه به‌وجود آوردند و هر یک از حوزه‌های مختلف دارای ارتباطی متقاطع و درهم تنیده هستند و در عین حال، دولت‌ها موظف شدند در حد امکان ساختمان‌های موجود را استانداردسازی نموده تا قابل دسترس برای کلیه شهروندان گردد. و هر کدام از بخش‌های شهری باید در ارتباط با دیگر حوزه‌ها باشد و نمی‌توان هر بخش را بدون توجه به دیگر بخش‌ها بهبود بخشید. به کار بردن واژه مناسب‌سازی، با مفهوم اصلاح‌پذیری در ایران متأسفانه عواقب سنگینی داشته و گریبان‌گیر افراد معلول شده تا امروز اقدامات شایسته‌ای در زمینه رفع موانع شهری صورت نگیرد {۷}. اگرچه کشور ایران از اعضای کنوانسیون حقوق معلولان بوده و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در سال ۸۳ وضع شده و توسط دولت به سازمان‌ها و ادارات دولتی ابلاغ گردیده است اما، نوشتن قانون مسئله‌ای است و اجرایی و عملی‌سازی قانون مسئله دیگری است. و همچنان در نقاط مختلف شهرهای کشور ما شاهد افتتاح ساختمان‌ها، اماکن عمومی از قبیل مدارس، دانشگاه‌ها، مساجد، مراکز درمانی، اماکن ورزشی و معابر جدیدی هستیم که ضوابط و مقررات ویژه معلولان و جانبازان رعایت نشده است. چراکه واژه مناسب‌سازی توجیهی برای مسئولان یا سازندگان است که پس از اتمام ساخت بنا، اصلاحات مورد نیاز صورت خواهد گرفت. زیرا واژه *accessibility* (دسترس پذیری)، براساس جهان شمول بودن آن حاوی بار معنایی و مفهومی منطبق بر حقوق برابر کلیه شهروندان می‌باشد و این در حالیست که با به کار بردن واژه مناسب‌سازی، چنین مفهومی درک نشده است.

۵-۲- طراحی همه شمول

این نوع طراحی، سازگار با محیط بوده و آنچه که مورد توجه قرار می‌گیرد قابل دسترس بودن فضاهای شهری و بناهای عمومی برای همه افراد به ویژه افراد دارای محدودیت حرکتی، بدون برخورد با مانع است. برای داشتن چنین محیطی باید از آغاز فرایند برنامه ریزی و طراحی بناها و محیط‌های شهری به گونه‌ای عمل نمایند که فضای ایجاد شده برای همه و با درجه اهمیت یکسان قابل استفاده باشد. برای مثال، استفاده از درب‌هایی عریض‌تر و تدارک ورودی هم‌سطح، نه تنها تردد افراد دارای محدودیت حرکت را برطرف می‌سازد بلکه تردد افراد سالمند و زنان باردار و نیز میلیون‌ها نفر را که مدام با اثاثیه‌های حجیم مجبور به جابه‌جایی در مکان‌های مسکونی و ادارات هستند را تسهیل می‌نماید. درحالی که تحقیقات نشان می‌دهد،

هزینه تر از مناسب سازی فضاهای ساخته شده در مرحله بهره‌برداری است.

۵-۴- بررسی ناکارآمد بودن قوانین

اگرچه در قوانین و آیین‌نامه‌های موجود شبهاتی وجود داشته، با این اوصاف همان قوانین موجود نیز اجرا نشده که یکی از علل اصلی آن عدم ضمانت اجرایی در کشور می‌باشد.

برای نمونه، به شبهاتی که در قوانین وجود دارد، می‌توان به دو مورد زیر اشاره نمود:

در آیین نامه حقوق معلولان منتشر شده در ۱۳۶۸ و ۱۳۷۸ به عنوان ویرایش اول و دوم توسط کمیته بازنگری ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد معلول جسمی- حرکتی در بندهای ۱-۱-۳ و ۱-۱-۴ و ۱-۱-۵ مربوط به ویرایش نخست (۱۳۶۸) و در بندهای ۱-۱-۳ و ۱-۱-۴ در ویرایش دوم (۱۳۷۸) که مربوط به شیب مناسب و مطلوب برای افراد دارای معلولیت جسمی- حرکتی است، در تمام نقاط کشور کارایی نداشته و کمبودهایی همچون توجه به دستگیره‌های کمکی و مشخص شدن جنس و شکل کف رمپ‌ها در این بخش وجود دارد. همین ابهامات سبب شده کف رمپ‌های موجود در سطح کشور به شکل خشن و آزار دهنده‌ای اجرا گردد.

مورد بعدی، بند ۱-۱-۸ در ویرایش نخست آمده است: پوشش کف پیاده‌روها باید از مصالح سخت و غیرلغزنده باشد. در ویرایش دوم در بند ۱-۱-۱۰ کلمات ثابت و صاف نیز به بند ۱-۱-۸ اضافه شده است. استنباط افراد از کلمات سخت، نرم، صاف و ثابت متفاوت است. در برخی منابع مربوطه، سخت و خشن بودن را هم مجاز ندانسته‌اند. لازم است اینگونه تناقضات با تفسیر تصویری و توضیح بیشتر رفع گردد {۴}.

یکی از قوانینی که تاکنون در سطح کشور اجرایی نگردیده است: در بندهای ۱-۱-۴ و ۱-۱-۱۰ کتاب ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری آمده است: برای مشخص کردن مکان‌های قابل دسترس

استانداردسازی یک ساختمان و سازگار کردن آن با شرایط افراد معلول تنها ۱٪ به هزینه تمام شده آن می‌افزاید {۵}. همچنین لازم به ذکر است که رعایت استانداردها نیاز چندانی به تجهیزات یا ماشین‌آلات خاصی نداشته و تنها دانش فنی، آگاهی و دلسوزی عوامل انسانی فرایند تولید و اجرا لازم است.

۵-۳- علت عدم اجرای صحیح قوانین توسط

طراحان، پیمانکاران و مجریان ساختمان چیست؟

پیش از هرچیز باید به قوانین داخلی کشور اشاره نمود که دارای کاستی‌ها و شبهاتی‌ست که در آنها ویژگی‌های فیزیکی یک فرد ناتوان به طور دقیق مورد توجه قرار نگرفته است. درعین حال، جهت ساخت فضاهای بدون مانع به سازندگان و کارشناسان ساختمانی هیچگونه آموزشی داده نشده و این در حالیست که آئین‌نامه‌های موجود به درستی در اختیار این افراد قرار نمی‌گیرد.

قابل ذکر است، در کتاب‌های بیست و دوگانه مقررات ملی ساختمان هیچ اشاره‌ای به استانداردهای ویژه معلولان نشده است. برای مثال، در مبحث چهارم (الزامات عمومی ساختمان) تمامی ابعاد و اندازه‌های مشخص شده بر اساس عدم لزوم تردد ویلچر تدوین شده است و هیچ اشاره‌ای به استانداردهای ویژه معلولان نشده است.

این توضیحات بیانگر نقض حقوق بشر بوده و قوانین ساختمان کشور متناقض با تعهدات امضا شده در سازمان ملل متحد است. این امر سبب مشکلاتی در طراحی و ساخت ساختمان‌ها و معابر شده است. در نتیجه، آن بخش از افراد جامعه که به سبب ناتوانی جسمی-

حرکتی، عملاً از استفاده از فضاهای شهری محروم گشته‌اند، علت را نه در «معلول بودن خویش» که در «معلول بودن شهر» جستجو می‌کنند {۱۰}. از آنجا که شهرها ساخته دست انسانها هستند، مشکلات شهرسازی را می‌توان معلولیت در افکار مردم یک جامعه دانست.

طبق آمارگیری‌های انجام شده در ۱۳۸۹، تنها حدود ۶٪ مبلغان شهری، ۷٪ فضای آموزشی و ۲۷٪ فضا و مکانهای عمومی مناسب‌سازی شده‌اند. همچنین طبق این پژوهش، استان چهارمحال بختیاری با ۱۱٪ کمترین و آذربایجان شرقی با ۳۹٪ بالاترین آمار مناسب سازی را به خود اختصاص داده است که در این میان آمار مناسب سازی معابر و اماکن عمومی تهران ۲۴٪ بوده است. این در حالی است که رفع موانع در مرحله طراحی بسیار ساده تر و کم

آبرو

از جمله مشکلاتی که در شهر تهران یک فرد کم توان برای تردد با آن مواجه است، وجود آبروهایی با نام «کانوا» معروف به «آبروهای روسی»، جهت تخلیه آبهای سطحی شهر بوده و در تمام نقاط شهر از جمله خیابانها، کوچه ها و ورودی پیاده‌روها این طرح اجرا شده است و این امر سبب شده تا فردی که از ویلچر استفاده می‌کند مدام و پیوسته با این مانع مواجه گردد و بدون کمک دیگران، جهت بیرون آوردن چرخهای ویلچر امکان تردد آزادانه در شهر را نداشته باشد.

سرویس بهداشتی عمومی

مورد بعدی، سرویس‌های بهداشتی ویژه معلولان است. از آنجا که معلولان امکان استفاده از سرویس‌های بهداشتی ایرانی را نداشته و سرویس‌فرنگی به سختی در سطح شهر پیدا شده و در صورت وجود هیچکدام استانداردهای ویژه معلولان را ندارد. عرض درب سرویس‌های فرنگی در بیشتر اماکنی که مجهز به سرویس فرنگی هستند ۶۰-۷۰ سانتی‌متر است که امکان ورود ویلچر به داخل سرویس وجود ندارد. در کنار هیچیک از سرویس‌های فرنگی دستگیره‌های کمکی قرار نگرفته و همینطور جهت بسته شدن درب دستشویی از درب‌های خودکار بسته‌شو استفاده نشده و همین مسئله سبب گردیده تا سرویس‌های معلولان خود به یک مکان عمومی تبدیل گردد. در بیشتر مراکزی که مجهز به سرویس فرنگی بوده، این سرویس‌ها تنها در یکی از سرویس‌های زنانه یا مردانه قرار دارد که معمولا در قسمت آقایان واقع شده است. در اکثر مکان‌هایی که سرویس فرنگی وجود دارد، درب سرویس قفل شده و باید در جستجوی نگهبان یا سرایدار بوده تا درب را باز کرده و در بیشتر اوقات نیز کاربری سرویس‌ها به انبار تغییر پیدا کرده است.

رمپ (شیب‌راه)

یکی از موضوعات اصلی که عدم رعایت استانداردها و همینطور اجرای نادرست آن سبب شده، تا مشکلات فردی که از صندلی چرخدار استفاده می‌نماید دوچندان گردد وجود سطوح شیب‌دار (رمپ) با شیب‌های تند است که در ضوابط، این شیب نباید بیش از ۸٪ باشد. بسیاری از مجریان ساختمانی تصور می‌نمایند که

برای افراد دارای محدودیت حرکتی، لازم است از علائم بین‌المللی ویژه استفاده شود {۱۵}

با این وجود شهرداری در هیچ نقطه‌ای از شهر تابلوها و علائم هشداردهنده نصب ننموده تا سایر شهروندان از توقف در مقابل پل‌های قابل تردد ویلچر پارک نمایند یا مسیر تردد ویلچر به وسیله میلمان‌های شهری مسدود نگردد.

تنها تابلویی که در خیابان‌های شهر نصب شده مربوط به پارکینگ ویژه معلولان می‌باشد که متأسفانه هیچگونه نظارت یا رسیدگی از جانب اداره راهنمایی و رانندگی صورت نمی‌گیرد تا ماشین‌های فاقد پلاک ویلچر در این مکان‌ها توقف نمایند.

در عین حال، تناقضاتی که در قوانین تصویب شده توسط مجلس شورای اسلامی با قانون اساسی کشور وجود دارد اجرای قوانین در برابری و برخورداری از امکانات جامعه را برای افراد دارای معلولیت غیرممکن می‌سازد. زیرا در قانون اساسی کشور به حقوق برابر کلیه شهروندان اشاره شده ولی قوانینی که در طی این سالها در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده، حقوق افراد دارای معلولیت چندان در نظر گرفته نشده است.

بررسی قابلیت دسترس‌پذیری امکانات شهری (نمونه موردی: شهر تهران)

حمل و نقل شهری

طراحی محیط و معابر شهری می‌بایست به گونه‌ای باشد، که به خواست‌های اجتماعی، فرهنگی و روانی شهروندان پاسخ گوید. لذا برنامه‌ریزی‌ها و طراحی‌ها باید با ویژگی جسمی تمامی شهروندان سازگار باشد. در عین حال در حمل و نقل شهری نیازهای فرد دارای معلولیت در نظر گرفته نشده و معیار طراحی سیستم‌های حمل و نقل شهری تنها براساس توانایی‌های افراد متوسط از لحاظ سلامت جسمانی در جامعه می‌باشند. بدین ترتیب شخصی که بوسیله ویلچر تردد می‌نماید، امکان استفاده از حمل و نقل عمومی را نداشته و جهت رسیدن به مقصد با مشکلات زیادی مواجه می‌باشد.

و در عین حال دولت موظف است که اقدامات سخت گیرانه‌تری نسبت به افراد قانون شکن وضع نماید. امروزه تمامی ساختمان‌ها طبق قوانین موجود باید در برابر وقوع احتمالی حوادث طبیعی از جمله زلزله مقاوم‌سازی و طبق استانداردها ساخته شوند، در صورتی که ممکن است در طول عمر یک ساختمان هیچ زلزله‌ای اتفاق نیفتد و این قوانین تنها برای پیشگیری از حوادث احتمالی است. پس ضروری می‌نماید همه این ساختمان‌ها به گونه‌ای طراحی و اجرا شوند که شاید روزی فردی ناتوان به حضور در هر ساختمانی نیاز پیدا کند. زمانیکه یک معمار یا شهرساز، پیش از هر چیز دسترس پذیری را معیار طراحی‌های خود در نظر بگیرد، نیازی نخواهد بود که پس از اتمام ساخت یک بنا واژه مناسب سازی، وصله ای در پیکره ساختمان گردد.

پیشنهادهای

ارتباط افراد معلول و افراد عادی در جامعه، یک ارتباط دوسویه بوده و به همان اندازه که افراد عادی نیاز به آموزش داشته تا افراد معلول را بخشی از جامعه با حقوق مساوی بدانند، افراد معلول نیز با کسب آموزش‌های لازم جهت حضور و برقراری ارتباط با دیگر افراد، جهت مطالبه حقوق شهروندی خود نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. برای پیدایش محیطی بدون تبعیض باید آموزش‌های مورد نیاز از طریق رسانه‌های عمومی و آموزش و پرورش انجام گیرد. انتشار دفترچه‌های آموزشی، در بین افراد مختلف جامعه، همچنین گذراندن کلاس‌ها و دوره‌های تکمیلی برای دانش‌آموزان، کارمندان و... همراه با اعطای مدرک برای ترغیب افراد بیشتر جهت شرکت در کلاس‌ها یکی از عوامل مؤثر می‌باشد. بدین وسیله با برانگیختن وجدان اجتماعی افراد براساس وظیفه اخلاقی و دینی خود، حقوق دیگر شهروندان را پایمال نکرده و به کلیه افراد جامعه علی‌الخصوص افراد کم توان احترام بیشتری گذاشته می‌شود. همانطور که سازمان نظام پزشکی قوانین سختی را در جهت حفظ جان انسانها وضع نموده و در صورت عدم رعایت قوانین، پزشک موظف به پرداخت جریمه‌های سنگین از جمله حبس پزشک است، باید در حرفه مهندسی نیز قوانین با جدیت بیشتری اجرا و با مخطی برخورد گردد. چه بسا اشتباه یک پزشک باعث از بین رفتن جان یک انسان می‌گردد، در حالیکه سهل‌انگاری کارشناسان و سازندگان ساختمان‌ها و معابر

در اجرای رمپ‌ها، در صورت افزایش ارتفاع آن از طریق اجرای شیارهای مرتفع بر روی سطوح و کم بودن فاصله بین شیارها سبب بالا بردن ایمنی رمپ‌ها می‌گردد و این امر یکی از معضلات و مشکلات تردد افرادی است که از صندلی چرخدار استفاده می‌نمایند {۷}.

علاوه بر موضوعاتی که مطرح شد قابل ذکر است، بسیاری از ساختمان‌هایی که طول عمر آنها بیش از ۴۰ سال است دارای پایان کار از جانب شهرداری نبوده و هیچگونه نظارت یا ضابطه‌ای در اجرای قوانین مناسب‌سازی برای اینگونه ساختمانها وجود ندارد و نظام پزشکی به راحتی مجوز کاربری درمانی و آزمایشگاهی به این مکان‌ها داده است.

سؤالی که پیش می‌آید، اینست که ریشه مشکلات از کجاست؟

- بهترین پاسخ، عدم هماهنگی در بین سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی است که این عدم هماهنگی در سطوح مختلف جامعه آشکار شده است.
- علت اصلی آن عدم آگاهی و آموزش‌های لازم به افراد جامعه می‌باشد
- عدم ضمانت اجرایی قوانین و نبود نظارت کافی تا سازمان‌ها و ارگان‌های مختلف کشور خود را موظف به اجرای قوانین بدانند.

۶- نتیجه‌گیری

اجرای قوانین تنها وظیفه دولت و دستگاههای اجرایی نبوده و تمامی افراد جامعه در برقراری حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت، نقش بسزایی را ایفا می‌نمایند. بدین ترتیب با ترویج نگرش صحیح در جامعه از طریق آموزش‌های لازم جهت ایجاد فرهنگ سازی، مردم جامعه خود را موظف دانسته تا به حقوق افراد دارای معلولیت احترام گذاشته و در جهت برخورداری از رفاه اجتماعی معلولان تلاش بنمایند. موضوع دیگری که به همان اندازه حائز اهمیت می‌باشد، نقش دولت در اجرای صحیح قوانین است. در این راستا وزارت مسکن و شهرسازی و سازمان نظام مهندسی نقش عمده ای را به عهده دارند تا طراحان، پیمانکاران، ناظران و مجریان با کلیه قوانین استانداردسازی آشنایی کامل را کسب کرده باشند.

باعث شده تا روزانه هزاران نفر در هنگام ورود به ساختمان‌ها و تردد در اماکن عمومی و... آسیب ببینند.

سپاسگزاری

نویسندگان این مقاله از هم‌فکری تمام اعضای کمیته علمی نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان و همچنین اساتید محترم دانشکده هنر و معماری دانشگاه علوم تحقیقات، کمال سپاسگزاری را دارند.

مراجع

۱. اشتر، مریم. (۱۳۹۳)، مجموعه مقالات پنجمین کنفرانس اینترنتی توانبخشی در آسیب نخاعی، «وضعیت اشتغال معلولان».
۲. اهری بابایی، مهدی. (۱۳۷۲)، ترجمه برنامه اقدام جهانی برای معلولین، سازمان ملل متحد (مؤلف)، سازمان مشاور فنی و مهندسی شهرداری تهران.
۳. اینانلو، حسین و جهانگیری گلشن، رقیه. «آسیب شناسی قوانین حقوق معماری در ایران»، دومین همایش معماری، عمران محیط زیست، بهمن ۱۳۹۳.
۴. پور جعفرم و سایر، (۱۳۸۵)، بررسی کارایی ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای معلولان، تهران: همایش ملی مناسب‌سازی محیط شهری.
۵. دبورا، مارکس (Deborah Marks)، ترجمه نگین حسینی، «معلولیت و شهروندی فرهنگی»، مرکز آموزش و پژوهش موسسه همشهری، بخش ۱۱، بهمن ماه ۱۳۸۹.
۶. دودانگه، زهره. «احساس راحتی در شهر»، سایت انسان شناسی و فرهنگ
۷. شیخی، سروه. «طراحی مجتمع خدماتی، رفاهی در جوار شهر آفتاب با تاکید بر طراحی همه شمول»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد
۸. صادقی فسایی، سهیلا و فاطمی نیا، محمد علی. معلولیت نیمه پنهان جامعه (رویکرد اجتماعی به وضعیت معلولین در سطح جهان و ایران)، فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال پانزدهم، شماره ۵۸.
۹. فصلنامه هامون. (۱۳۹۳)، حقوق شهروندی معلولیت، بخش نخست، خرداد ماه.
۱۰. قائم‌گ، (۱۳۷۱)، مسکن و معلولین تهران: مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
۱۱. قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت، تصویب در بهمن ۱۳۸۷.
۱۲. کمالی، محمد. حقوق بشر و ناتوانی (معلولیت)، فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماع، سال سوم، شماره ۱۳.
۱۳. لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان، ۱۳۸۳.
۱۴. ناصرزاده، هوشنگ. (۱۳۷۲)، اعلامیه حقوق بشر، تهران، جهاد دانشگاهی.
۱۵. نوذری، شعله و سایر. (۱۳۹۴)، راهنمای کاربردی ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد معلول جسمی - حرکتی، مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی، تهران.
۱۶. «مبانی حقوق معلولین در متون اسلامی»، نشست حقوق توان‌خاهان، توان‌نامه شماره ۲، ۳.

۱۷. مدنی پور، علی. (۱۳۸۵)، همایش ملی

مناسب‌سازی محیط شهری، «

شهرسازی فراگیر».

۱۸. مرکز مطالعات حقوق بشر. (۱۳۸۲)، گزیده‌ای از

مهم‌ترین اسناد حقوق بشر، تهران:

دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه

تهران.

۱۹. www.Irantavana.com

۲۰. www.socialworkeriran.com

۲۱. [htt.rsbmu.blogfa.com](http://rsbmu.blogfa.com)